

Nordslesvig i 1894, 95 og 96.

Af Gustav Johannsen.

Efterat den nordslesvigske Befolkning i 1893 ved Rigsdagsvalget den 15. Juni og Landdagsvalget den 7. November havde konstateret baade Fremgang i Stemmetal og urokkelig Fastholden ved det gamle Løsen:

„Vi ere Danske, vi ville forblive Danske, og vi ville behandles som Danske efter Folkerettens Love!“

optoges dens Interesse i 1894 særlig af den Virksomhed, de folkevalgte kirkelige Repræsentanter og de af disse fremgaaede Provsti- og Fælles-Synode-Medlemmer udfoldede i Sprogsagen. Men samtidig fulgtes ogsaa med spændt Opmærksomhed Statskirkepræsternes Stillingtagen i denne, den danske Befolknings Hjertesag.

Paa Provstisynoderne i Nordslesvig bragte Menighedernes valgte Repræsentanter Sprogsagen frem, og i mangt og meget af det, disse Lægmænd førte frem imod Sprogordningen af 18. December 1888, fandt de Støtte hos Statskirkepræsternes langt overvejende Flertal.

Syvtisv nordslesvigske Præster havde i en Petition henvendt sig til den preussiske Kultusminister og bedt om, at der maatte blive indført ugentlig 2 Timers Undervisning i det danske Sprog i de nordslesvigske Folkeskoler. Men

selv dette yderst beskedne Ønske fandt ikke Naade hos den strænge Hr. Kultusminister.

Regeringen i Slesvig og særlig dens daværende Overhoved, Overpræsident v. Steinmann, har aldrig vist Forstaaelse ligeoverfor den danske Befolknings Ønsker i Sprog-sagen, og det tør nok antages, at de Indberetninger, Kultusministeren havde modtaget fra den Side, nærmest have gjort ham uimodtagelig for Præsternes Fremstilling af de nordslesvigske Folkeskolars unaturlige og ulykkelige Stilling i sproglig Henseende. I Preussen have Provinsregeringernes og de høje Embedsmænds Meninger en i andre Kulturlande ikke kendt, næsten altid afgørende Betydning.

Fra den 29. Oktober til den 9. November 1894 holdt Fællessynoden for Hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg sit 6te ordentlige Møde i Rendsborg.

Her havde Nordslesvigernes valgte Repræsentanter og Præsterne god Lejlighed til at bringe Sprogsagen frem, og denne Lejlighed benyttedes ogsaa af de første.

Fra Synodeudvalget for Tørninglen Provsti og fra over 1300 Repræsentanter for nordslesvigske Kirkesogne var der indsendt Andragender om en Forandring af Sprogordningen af 18. December 1868.

Synodeudvalget for Tørninglen Provsti androg om, at der i de vedkommende Folkeskoler ved Siden af de ugentlige 4 danske Religionstimer maatte blive indført et tilstrækkeligt Antal danske Sprogtimer.

I de øvrige Petitioner androges om, at Religionsundervisningen der, hvor Kirkesproget er dansk, udelukkende maatte gives i det danske Sprog, og at der i de nord-

slesvigske Folkeskoler maatte blive indført mindst 2 Timers- ugentlig Undervisning i det danske Sprog.

Fællessynoden henviste Petitionerne til Petitionsudvalget, der ved Forhandlingerne angaaende de nordslesvigske Sprogpetitioner delte sig i et Flertal paa 7 og et Mindretal paa 2 Medlemmer. For Flertallet blev Provst Kjer fra Tønder Ordfører, og for Mindretallet Grev Schack-Schackenburg.

Flertallets Betænkning sluttede med at anbefale Fællessynoden Overgang til Dagordenen (!).

Mindretallets Betænkning lød:

„Af følgende Grunde have vi ikke kunnet slutte os til Flertallets Votum:

1. fordi vi tro, at den næsten fra alle Sider indrømmede Skade, Overpræsidual-Anvisningen af 18. December 1888 tilføjer Kirken, ikke kan forhindres ved en streng Udførelse men kun ved en Forandring af selve Anvisningen, og
2. fordi vi ikke ville opfordre Synoden til at desavouere det store Flertal af vore nordslesvigske Præster, der have petitioneret om Sprogtimer.

Derfor beder Petitionsudvalgets Mindretal den høiværdige Synode, at overrække det kongelige Konsistorium Petitionerne med Bøn om, at lægge Mærke til den Kendsgerning, at 1329 kaldede Repræsentanter for Kirken i Nordslesvig af kirkelige Interesser holde en Forandring af Anvisningen af 18. December 1888 for paatrængende nødvendig.

H. Schack-Schackenburg. H. Nissen.“

Den 8. November stode de to Udvalgsbetænkninger

som Nr. 1 paa Dagsordenen for Fællessynodens Møde den Dag.

Flertallets Betænkning motiveredes og forsvaredes af Provst Kjer fra Tønder paa en Maade, som vi Nordslesvigere kende saa godt hos visse tyske Gejstlige. Han paastod, at Flertallet ikke kunde indrømme, at det kirkelige Liv i Nordslesvig sygner hen, siden Indførelsen af Sprogordningen af 18. December 1888, og han protesterede imod, at de 2 tyske Religionstimer ere skadelige. Men han maatte indrømme, at en frugtbar Religionsundervisning er besværlig efter Sprogordningens Indførelse. Og ligeledes indrømmede han, at Sprogordningen kunde vække den Mistanke, at man tilsigter en voldelig Forandring af Kirkesproget i Nordslesvig, ja at en mangelfuld Udførelse af Sprogordningen ligefrem maatte fremkalde en saadan Mistanke. Ogsaa han havde tidligere været af den Mening, at Sprogordningen maatte forandres, og de 77 nordslesvigske Præster havde vist det Mod, at svømme imod Strømmen, tilføjede den nidkære Kirkens Mand.

Provstens Udtalelser synes ikke i alle Retninger at dække hverandre, men de passe rigtig godt til det personlige Slutningsord, hvormed han tillod sig at ende sit officielle Referat. Det lød:

„Det danske Kirkesprog skal ikke med Vold fortrænges. Tysk og dansk Kirkesprog kunne i det tyske Rige bestaa ved Siden af hinanden. For faa Uger siden holdt vi Missionsfest i Tønder i tysk og dansk Sprog. Til Slutning sang vi i Fællesskab Salmen „Ak, bliv dog med din Naade“, tysk og dansk. Saaledes elske og pleje vi Freden, saaledes ønske vi, at vor Landskirke opbygges i Fred.“

Ja saaledes motiveredes og forsvaredes Flertallets Betænkning, med saadanne Ord mente den gejstlige Ordfører at kunne anbefale den høje Synode at affærdige de 1329 kaldede Repræsentanters Petitioner med Overgang til Dagsordenen!

Nu fik Mindretallets Ordfører Grev Schack-Schackenburg Ordet, og med Alvor og Overbevisningens Vægt motiverede og anbefalede han Mindretallets Betænkning.

Petenternes Besværing over de to tyske Religions-timer kunde maaske give Anledning til at tro, at politiske Grunde havde foranlediget den, mente Greven. Men dette var en Fejltagelse. Han selv kunde ogsaa finde sig i de to tyske Religionstimer, thi man kunde jo forklare det dermed, at de unge Nordslesvigere, der senere komme til tyske Egne, paa Grund af denne Undervisning vilde være i Stand til ogsaa paa tysk at kunne udtale sig om kirkelige Ting. Men man hørte næsten altid kun den Forklaring, at Hensigten med de to Timer var, at de unge fuldkomne skulde kunne følge en tysk Gudstjeneste. Af denne Forklaring havde næsten alle Nordslesvigere sluttet, at den egentlige Hensigt med de to tyske Religionstimer var, med Vold at germanisere den nordslesvigske Kirke.

„Jeg behersker det tyske Sprog tilstrækkelig til at kunne forstaa en tysk Prædiken,“ fortsatte Greven, „men skulde jeg nogensinde opleve, at der i min Hjemegn blev prædikedet tysk, saa vilde Opbyggelsen for mig falde bort. Guds Ord i Modersmaalet gaar ganske anderledes til Hjertet. Pintseunderet beviser, at Forkyndelsen skal ske i Modersmaalet, og den tyske Reformator har jo for den lutherske Kirke tilbageerobret Forkyndelsen i Modersmaalet. Ogsaa

vi Nordslesvigere ville beholde Forkyndelsen af Guds Ord i Modersmaalet.

Bliver Religionsundervisningen udelukkende givet paa Tysk, saa vil dette øve en stor Indflydelse paa Livet i Bønnen. I tunge Tider findes Ordene til en Bøn let. Men der gives Tider, hvor vi maa tvinge os til at bede. Dersom Børnene i Nordslesvig kun have lært tyske Bønner, saa ville de i gode Dage let glemme at bede. Det kristelige Liv kan bestaa uden Gudstjeneste, men det kan ikke bestaa uden Bøn. Og Spørgsmaalet: hvad bliver det til med Kirken og det kristelige Liv, naar Sprogordningen bliver uforandret bestaaende? har netop foranlediget de nordslesvigske Menigheders Repræsentanter til at fremhæve det første Petikum i deres Petitioner.

Bygges der en Mur, saa behøves først og fremmest et godt Fundament. Er der ingen Stene til Fundamentet, saa benyttes de til Muren bestemte Stene til Fundamentet, og til Muren er der saa ikke det nødvendige Materiale. Muren er den danske Religionsundervisning, Sprogundervisningen er Fundamentet. Hvor der gives dansk Religionsundervisning, har man hidtil ikke kunnet undvære Sprogundervisningen. Men vi ønske, at Sprogundervisningen ikke maa gives sammen med men ved Siden af Religionsundervisningen.

Naar Børnene have forladt Skolen, glemme de i danske Omgivelser det Tysk, de har lært i Skolen. De skrive atter Dansk, men med tysk Orthographi, og jeg har ofte set Breve, der vare fuldstændig uforstaaelige. Heri ligger en stor Fare for den konfirmerede Ungdom. Den farligste Tid for Børnene er den, da de forlade Hjemmet. Brevskrivningen forbinder dem dog med Hjemmet og

beskytter dem imod mange Farer. Men kan de ikke skrive deres Modersmaal, saa bliver Samlivet med Hjemmet besværliggjort, og deri ligger en stor Fare.

Ifølge Overpræsidual-Anvisningen kan der indføres udelukkende tysk Religionsundervisning i de nordslesvigske Sogne, hvorfra der ansøges derom. Paa hvad Maade Ansøgninger blive til, er noksom bevist i denne Synode. Med Hensyn til Ansøgningerne om tysk Religionsundervisning kommer desuden det i Betragtning, at danske Undersaatter af Frygt for Udvisning hyppig underskrive disse Ansøgninger.

At den nordslesvigske Kirke har lidt Skade ved Sprogordningen, er almindelig indrømmet. Præsterne ville mærke det ydermere, naar først de Børn, der ene ere underviste efter den nævnte Anvisning, møde til Konfirmationsundervisning. Men allerede nu har Majoriteten af de nordslesvigske Præster udtalt sig for en Forandring af Sprogordningen.

Det store Flertal af disse Præster er tysk-national sindet. Deres Petition til Ministeren fremgik ene g alene af en indre Pligtfølelse. Da disse 77 Præster imidlertid ikke holdt det for formaalstjenligt, at tage de verdslige Repræsentanter for Kirken med, have disse fundet sig foranledigede til, at frembære deres Ønsker i de foreliggende Petitioner.

Mine Herrer, de kende ikke Forholdene i Nordslesvig saa nøje, at de ligeoverfor Præsternes Flertal, ligeoverfor næsten alle Lægrepræsentanter for den nordslesvigske Kirke og ligeoverfor den store Majoritet af de nordslesvigske Medlemmer af denne Synode tør udtale, at de i Petitionerne udtalte Ønsker ere ubegrundede.

Vi bede ikke om, at de udtaler dem for disse Petita, men vi ønske, at Synoden officielt bringer dem til Konsistoriets Kundskab. Konsistoriet kan da undersøge dem. Vi ville kun gøre vor Pligt, saaledes som vor Kirkes Grundlov og vort i denne Synode aflagte Løfte paalægge os det. Vi ville efterkomme vor Pligt saaledes, at vi paa den yderste Dag kunne forsvare det for Vorherre. For Resultatet ere vi ikke ansvarlige. Naar vi gøre vor Pligt, kunne vi overlade Udfaldet til Vorherre og stole paa, at han ogsaa fremdeles vil beskytte sin Kirke i Nordslesvig.“

Holsteneren Pastor Harder fik Ordet og yttrede blandt Andet:

„Jeg er ligesom Synodemedlemmerne fra Nordslesvig af den Mening, at Børnene fuldstændig maa beherske det Sprog, paa hvilket Religionsundervisningen meddeles dem. Jeg er overbevist om, at de 77 Præster har ladet sig lede ene og alene af Interessen for Befolkningens religiøse og kirkelige Liv. Provst Reuter, der staar i Spidsen for hine 77 Præster, er en god tysk Mand.“

Alligevel anbefalede denne gejstlige Herre Synoden, at stemme for Overgang til Dagsordenen.

Nu fik Synodemedlem, Gaardejer Hans Nissen fra Viby paa Als, det andet Medlem af Petitionsudvalgets Mindretal, Ordet. I en inderlig Tilslutning til den grevelige Ordførers bestemte og indtryksfulde Tale, udtalte den frie Bondemand sig paa sin jævne men ligeledes af inderlig og dyb religiøs Overbevisning prægede Maade sin Mening om de i Petitionerne fremsatte Ønsker angaaende den nordslesvigske Befolknings Hjertesag.

Hans Nissen sagde:

„Mine højtærede Herrer! Jeg staar paa de 1329

Petenters Standpunkt, og, som jeg antager, saaledes paa vor evangelisk-lutherske Kirkes Grundvold. Paa første Pintsedag har den hellige Aand for Alverden givet tilkende, at Evangeliet skal bringes Folkeslagene paa deres eget Tungemaal. Ved den lutherske Reformation er denne Grundsætning atter kommen til sin Ret.

Overpræsidualanvisningen af 18. December 1888 har dog forladt dette Princip, paa den ene Side ved den Bestemmelse, at de nordslesvigske Børn kun tildels maa undervises i Religionen paa deres eget Sprog, og paa den anden Side ved, at man ikke giver Børnene Undervisning i det danske Sprog, hvorefter atter følger, at selve de danske Religionstimer ikke fuldt ud medføre den tilsigtede Nytte.

Petitionsudvalgets Majoritet paastaar nok, at det dobbelte Religionsprog kun kan fremme Børnenes religiøse Erkendelse, men de 77 Præster paastaar i deres Andragende, at Skolen med Hensyn til Religionsundervisningen ikke yder det, hvad der efter de almindelige Bestemmelser § 15 betegnes som dens Opgave. At dette maa indvirke uheldig paa det religiøse og sædelige Liv, er klart.

Efter min Opfattelse ligger den største Anstødssten paa et andet Sted. Indførelsen af de tyske Religionstimer kan vi kun betragte som et Skridt til Kirkens Germanisering.

Denne Opfattelse bestyrkes ogsaa af Bestemmelsen i Anvisningens § 5. Her forordnes nemlig, at de kongelige Skoleinspektører — og i de allerfleste Tilfælde er det jo Præsterne — i „Samkvem med Børnene skulle benytte sig af det tyske Sprog og agte paa, at dette ogsaa mere og mere bliver Tilfældet med Børnene i deres indbyrdes Samliv.“

Naar dette ikke er Germanisering, saa ved jeg sandelig ikke, hvad Germanisering er. Altsaa Germanisering ved Gejstligheden, rigtignok i deres Egenskab af Skoleinspektører, af Statstjenere, men dog ved de samme Personer, der staa i Menighederne som Guds Tjenere.

Forestil dem en Gang, mine Herrer, at en Præst i sin Egenskab af Sjælesørger aflægger Besøg hos en Familie i sit Sogn. Med Forældrene er han nødt til at tale dansk, da disse ikke forstaa tysk, og med Børnene skal han som Skoleinspektør tale tysk. Tror de, at Præsterne under saadanne Forhold kunne virke med Velsignelse i deres Menighed?

Mine højtærede Herrer! I Nordslesvig hersker en Nødstilstand, en kirkelig Nødstilstand, hvis Rækkevide maaske kun vi, der daglig have den for Øje, rigtig kunne fatte. Petitionsudvalgets Flertal siger jo ogsaa, at den (Nødstilstanden) er notorisk. Det glæder mig, at jeg ogsaa er i Overensstemmelse med Flertallet deri, at den religiøse Ophidselse hos os er fremkaldt af Anvisningen af 18. December 1888.

Forresten holder jeg det for ikke korrekt af Flertallet, at det af Petenterne fordrer et Bevis for, at det religiøse Liv hos os sygner, da det selv benytter Petenternes Vidnesbyrd som Bevis for stærke kirkelige Misligheder.

Men naar Nødstilstanden er notorisk, saa maa den afhjælpes. Angaaende Midlet hertil har jeg desværre ikke kunnet slutte mig til Flertallet. Det er jo muligt, at den kongelige Regering for Tiden alvorlig tilstræber at pleje og forbedre den danske Undervisning; en bestemt aaben Erklæring i den Retning fra den høje kongelige Regering foreligger ikke, saavidt jeg ved.

Vi frygte ikke saa meget for en voldelig Forandring af vort Kirkesprog, i det Mindste ikke i dette Aarhundrede; men sér vi paa Fortiden, saa kan vi ikke væрге os imod den Ængstelse, at Kirken skal germaniseres med List. Saalænge Anvisningen af 18. December 1888 bestaar uforandret, formaar jeg ikke at indse, at den kan gennemføres uden Germanisering. Ikkun ved en Forandring kan det Saar, den har tilføjet Kirken, læges.

Naar de, mine Herrer, virkelig ville bidrage til at afhjælpe Nødstilstanden, naar de ville berolige de nordslesvigske Menigheder, naar de ville forbarme dem over de nordslesvigske Fædres og Mødres Samvittighedsnød, hvis Børn det gælder, og jeg ved, at de har Villien, saa stem for Mindretallets Andragende!“

Disse indtrængende Ord af den nordslesvigske Bonde- mand, denne af dyb religiøs Sorg prægede Tale af den om sin Sags Renhed af Hjertens Grund overbeviste Hæders- mand, fulgtes af en alvorsfuld Præstemands indtrængende Henvendelse til Synoden om at støtte Mindretallets An- dragende.

Det var Pastor Claussen af Dybbøl, der fik Ordet og aflagde følgende Vidnesbyrd:

„Naar jeg tager Ordet, saa sker det, for at aflægge et personligt Vidnesbyrd. Jeg er en af de 77 Præster, der i en Petition have henvendt sig til Ministeren. Uden at tilegne mig Petitionernes Indhold, træder jeg ind for Mindretallets Petitum, fordi der i dette tages Hensyn til vor Stilling. Det er ikke let at tage Ordet i denne Sag, der næsten er haabløs. Vi blive derved udsat for alle Slags Mistydninger, men „uden Frygt og uden Gysen“ tager jeg dog Ordet i denne vigtige Sag. Vor Ungdoms

Undervisning i Modermaalet er en Helligdom, betydningsfuld for vor Landskirke, for Menighederne og Ungdommen selv. Tillad mig nogle historiske Kommentarer:

Overpræsidualanvisningen udstedtes i 1888; den Gang levede vi i Fred. Med Tak erkænder jeg, at Anvisningen har ladet os beholde de 4 Timer Religionsundervisning paa Modersmaalet, som vi kan fordre. Alligevel maa vi slutte os til den Anskuelse, at Anvisningen indeholder en Fare for vor Kirke. Derfor gik vi til vor kirkelige Øvrighed, og afgjort tysk-nationale Præster til Overpræsidenten, for at forebringe vor Betænkning. Ogsaa Kirkeforstanderskaberne have henvendt sig til Konsistoriet. Af Konsistoriet modtog vi det Svar, at vi, da Overpræsidualanvisningen ikke kunde forandres, maatte gøre alt muligt for at afværge den Fare, vi gjorde opmærksom paa. Derpaa har Sagen været til videre Forhandling i de nordslesvigske Synoder. Tilsidst have vi 77 Præster henvendt os til Kultusministeren med vor Petition, i hvilken vi henviste til den Skade, som allerede er sket og altid vil brede sig mere, og bade om 2 Timers dansk Sprogundervisning.

At Skaden hidtil ikke er større, ligger tildels i, at vi Præster troligen have udført vort Arbejde. Videre vil jeg meddele: Vort Folk er opfyldt af Sorg, fordi det ser sit Modersmaal truet. Denne Sorgs Berettigelse finder allevegne Udtryk, f. E. ved Katekisationerne, ved hvilke Børnene langt fra kunne følge saa godt med og svare saa godt som tidligere. Mine Konfirmander kunne ikke mere som tidligere selvstændig nedskrive Konfirmandundervisningen, jeg maa bede dem om at afskrive samme, og alligevel gøre de mange Fejl. Ligesom det er umuligt for Børn med plattysk Tungemaal at følge en Religions-

undervisning paa det højtyske Sprog uden Sprogundervisning, saaledes er det ogsaa umuligt for Børn, der hjemme kun tale Platdansk, uden Sprogundervisning at følge Religionsundervisningen paa Dansk.* Det danske Sprog maa bevares for Børnene, det er et lifligt Sprog, et Sprog, der har en stor Literatur. Men skal dette ske, saa maa de danske Religions-timer blive baaret af Undervisning i Skriftsproget.

Ogsaa vor Landskirke trues af en stor Fare. Gamle Folk hente deres Opbyggelse ved Siden af Kirken af gamle danske Prædikensamlinger. Bliver nu den danske Gudstjeneste formindsket, saa søge de Opbyggelse paa anden Maade, og Faren for en Udtrædelse ligger nær. Jeg er ingen Profet og ikke Søn af en Profet, men jeg boer hos mit Folk og elsker det, det ganske Folk, ogsaa Nordslesvigerne. Derfor træder jeg bedende og advarende rem for Synoden, at man maa bevare sig et Hjerte ogsaa for Nordslesvig og vedtage Minoritetens Petikum.“

Med alvorstfuld Taushed havde hele Synoden fulgt Pastor Claussens Vidnesbyrd, men alligevel fulgte Majoriteten ikke hans indtrængende Opfordring.

Provst Kjer udtalte nok, at han agtede Pastor Claussens Vidnesbyrd, og at han gav Nissen-Viby Ret i, at en notorisk Nødstilstand var tilstede i Nordslesvig.

Pastor Lühr fra Ditmarsken erklærede sig for Indførelsen af danske Sprogtimer, men Generalsuperintendent Kaftan afgav den Erklæring, at han i sit Hjerte ikke nærede Spor af Fjendskab imod det danske Sprog, men dog var kommen til det Resultat, at han tjente Kirken i

*) Pastor Claussen har naturligvis af Hensyn til den hos Tyskerne gængse Talemaade: „platudansk og højdansk“ benyttet Betegnelsen „platudansk“ for det danske Folkesprog i Nordslesvig.

Nordslesvig bedst ved at stemme for Majoritetens Petikum, der gik imod Andragendet om dansk Sprogundervisning i Menighederne med dansk Kirkesprog.

Overprædialraad Hagemann udtalte sig bestemt imod Minoritetens Andragende og paastod, at det ogsaa var Statsministeriets Standpunkt. Hans Tale vidnede om preussisk Ukendskab til Forholdene og Tildragelserne Nordslesvig, og ofte lød den som en Gentagelse af de hadefulde Beskyldninger, en vis Klasse tyske Avisskrivere pleje at udslynge imod den nordslesvigske Befolkning. Men den ivrige Regeringsrepræsentant høstede intet Bifald hos Forsamlingen. Han blev tildels imødegaaet af General-superintendent Kaftan og Pastor Wolf fra Varnæs, og Grev Schack tilbageviste hans haarde Beskyldninger paa en saa bestemt Maade, at den danskfjendtlige Overprædialraad saa sig nødsaget til at give sine Ord en mildere Form.

Et Andragende om Afslutning af Debatten vedtoges nu, og ved selve Afstemningen stemte kun 23 Synodemedlemmer for Minoritetens men 66 for Majoritetens Andragende.

Saaledes behandlede Hertugdømmernes Fællessynode Nordslesvigernes Andragende om nogle danske Sprogtimer i de Skoler, hvor Religionsundervisningen og Kirkesproget er Dansk! En Forsamling af 90 Medlemmer, hvorfra henimod Halvdelen vare gejstlige Herrer! Ikke faa af de Herrer, der stemte med Majoriteten, have i sin Tid været med til i høje Toner at fordømme det danske Sprogreskript, hvorefter der i Aarene mellem 1851 til 1864 i de saakaldte blandede Sogne (Sogne med dansk og tysk Omgangssprog) i Mellemslesvig indførtes dansk Skolesprog med 4 ugentlige tyske Sprogtimer. Men nu handlede de

i Overenstemmelse med det tyske Ord: „Ja, Bauer! das ist ganz was Anders.“

Hvad agte de syvtisv Præster nu at gøre? spurgte Nordslesvigerne. Man turde jo ikke tro andet, end at de Herrer Præster alle havde ment det ærligt og alvorligt med deres Forlangende om dansk Sprogundervisning, thi de havde jo alle erklæret, at deres Samvittighed havde været Drivfjederen for deres Henvendelse til Konsistoriet, Regeringspræsidenten og Ministeren. Deres Ordfører, den myndige Provst Reuter i Broager havde endog udtalt: „Religionsundervisningen vil være lig Nul for de dispenserede Børn, hvis Anvisningen af 18. December 1888 opretholdes.“

Men blandt de syvtisv fandtes ikke faa, der først og fremmest følte sig som Statstjenere og paa preussisk Vis forstode at følge et Vink fra den verdslige Regering, og de faldt efterhaanden fra.

„Børnene maa behandles som Døvtumme!“ forkyndte Kredsskoleinspektør Mosehuus fra Aabenraa, og mangen en Gudsmænd bøjede sig for Korporalstokslæren og opgav Modstanden imod det danske Modermaals Til-sidesættelse i Skolen paa det religiøse Livs Bekostning

Paa de nordslesvigske Provstisynoder i 1895 og 96 blev Sprogsagen atter og atter draget frem af de folkevalgte Repræsentanter, men Præsternes Tilslutning blev svagere og svagere. Haarde Ord maatte de tilbageviggende Præster høre af deres Kolleger blandt Lægmandene, og det skete, at de i Taushed hørte paa alvorsfulde Bebrejdelser. Men det skal siges til Ros for de nordslesvigske Præster, der forblev tro imod deres Opfattelse af Sprog-anvisningen af 18. December 1888, at de mere og mere.

aaben og ærlig bekende og vise, at det er en virkelig Samvittighedssag for dem at arbejde for Indførelsen af danske Sprogtimer i de nordslesvigske Folkeskoler.

Men skulde den preussiske Regering deraf, at over en tredie Del af de syvtisyv nordslesvigske Præster af Hensyn til deres Stilling som Statseembedsmænd og fordi de bleve skuffede i deres Forventning om Medgørlighed hos Regeringen i Sprogsagen have trukket sig mere og mere tilbage, slutte, at der i Sprogkampen efterhaanden ogsaa vil vise sig Slappelse hos en Del af den nordslesvigske Befolkning, saa vil den blive grundig skuffet. Sprogsagen er en Hjertesag for den nordslesvigske Befolkning, og selv de nationalt mindst udviklede føle, at der i sproglig Henseende fra tysk Side øves en Uret, der er saa indgribende, at den forstyrrer Kulturudviklingen og Aandslivets Højning i den Grad, at det i saa Henseende maatte gaa sørgelig tilbage i Nordslesvig, hvis der ikke fra Befolkningens Side blev bragt Offer paa Offer for at forhindre dette. Men den, der tvinger et Folk til Aar ud og Aar ind at bringe Offer paa Offer, hvor det unde naturlige Forhold vilde være unødvendig, er ikke Folkets Ven og bliver det aldrig.

I „Sønderjydske Aarbøger“ for 1894, Side 9, hedder det: „En Bøjning henimod en Udtrædelse af Statskirken og Sammenslutning til frie Menigheder med selvvalgte Præster, gjorde sig ogsaa gældende i 1893 og synes at være i stadig Fremgang.“

Dette Ord har fundet Bekræftelse i Udviklingen af det religiøse Liv i Nordslesvig i 1894 til 96, navnlig med Hensyn til Sammenslutningen til frie Menigheder med selvvalgte Præster. Og Pastor Claussens Ord paa Fælles-

synoden om den Fare for Landskirken, at Folk kunde søge Opbyggelse udenfor den, har vist sig at have været berettiget.

Istedetfor tidligere to Frimenighedspræster har Nordslesvig i de sidste 3 Aar haft 3, og en fjerde ja rimeligvis ogsaa en femte vil snart følge efter. Dertil kommer, at denne Bevægelse har bredt sig fra det vestlige Nordslesvig til det østlige, og snart vil den spænde sig over det hele og omslutte alle, der føle, at kun paa den Maade kan den kirkelige Nødstilstand afhjælpes.

Disse Frimenigheders Gudstjenester holdes endnu i Forsamlingshuse og private eller offentlige Lokaler, men ogsaa i saa Henseende tegner det til en Forandring.

Paa Bakken ved Bovlund, Bovlund Bjærg kaldet, omtrent lige langt fra Østersøen og Vesterhavet, ligesom ogsaa omtrent lige langt fra Kongeaaen og det danske Sprogs faste Grænse imod syd, midt i Nordslesvig, er der af den gamle Frimenighed for Bovlund og Omegn rejst et Gudshus, vidt synligt fra alle Sider. Det er en smuk Kirke med Langskib, Kor, Korrunding og et slankt med Spir forsynet Taarn.

Det var Menighedens mangeaarige og nidkære Præst, den afholdte og i vide Kredse kendte Pastor L. B. Poulsen, der fattede Tanken, og Menighedens ældste Medlem, den i 1895 afdøde, over hele Nordslesvig som en alvorsfuld og fremragende Patriot kendte Gaardejer Bunde Refslund, greb Tanken med inderlig Glæde og stillede sig i Spidsen for dem, der paatog sig Arbejdet for dens Virkeliggørelse. Ved frivillige Bidrag især fra den frie Menigheds egne Medlemmer og fra Venner rundt omkring i Nordslesvig indkom der nu Bidrag til et Beløb af omtrent 16,000 Mk. Fra Frimenigheder norden Aaen indløb der Gaver, saasom

et Alterbord, et Par Alterlysestager, en Granitdøbefont, en Altertavle, en Klokke og mange værdifulde Udsmykningsgenstande. Med Iver toges der fat paa Byggearbejdet, og allerede i Eftersommeren 1896 var den første Frimenighedskirke i Nordslesvig færdig til at tages i Brug.

De preussiske Myndigheder have altid set skævt til alle Forsamlinger og Møder, den danske Befolkning holder rundt omkring i Nordslesvig, ogsaa til kristelige eller kirkelige Møder og Forsamlinger. Frimenighedernes Gudstjenester maa anmeldes som offentlige Møder, og en Gensdarm plejer at overvaage Gudtjenesten fra Begyndelsen til Slutningen. En Tid lang forbøde Undermyndighederne, at Gudstjenesten i Bovlund Frimenighed afholdtes i den egentlige Søndagstid fra Kl. 10 Formiddag til 4 Eftermiddag, men Pastor Poulsen klagede til Kammerretten i Berlin, og snart kunde han atter afholde Gudstjeneste om Formiddagen. Men Gensdarmen har fremdeles Lov at overvaage Gudstjenesten, og det er jo et talende preussisk Billede, at tænke sig en preussisk Gensdarm med Pikkelhue paa, stillende sig ved Siden af Alteret eller Prædikestolen i Frimenighedens Forsamlingssal, med mørkt Blik betragtede enhver, der træder ind i Salen, og stram og afnaalt forlade den, naar Gudstjenesten er forbi og Menigheden gaar hjem. I offentlige, politiske Møder kan man vænne sig til Politiets Nærværelse, ja man kan blive saa vant til at se en eller to Uniformer og Pikkelhuer ved saadanne Møder, at man ligefrem savner dem, naar de tilfældigvis ikke strax ved Mødets Begyndelse eller for en kort Tid under Mødet ikke vise sig for en. Men under en Gudstjeneste at skulle blive overvaaget af en preussisk Pikkellhuemand, det kan ikke enhver vænne sig til.

Kirken i Bovlund var altsaa færdig til at tages i Brug, og der anmeldtes en Forsamling i den til den 19de September 1896. Men nu gjorde Myndighederne gældende, at Kirken ikke maatte tages i Brug, inden der var indhentet ministeriel Tilladelse dertil, og den anmeldte Forsamling forbødes.

Et klogt Hoved havde nemlig fundet en gammel dansk Lov eller Forordning, der for længe siden var gaaet i Glemmebogen, men nu toges frem for at blive anvendt imod Bovlund Frimenighed. Ifølge denne Lovs Bestemmelse skal der af Ministeriet gives Tilladelse til Afholdelse af Gudtjeneste i særlig dertil opførte Bygninger, og denne Tilladelse havde man ikke ansøgt om. Der blev naturligvis strax ført Klage over Forbudet af den anmeldte Forsamlings Afholdelse, men endnu er der ikke truffen nogen Afgørelse i denne Sag, og Kirken paa Bovlund Bjærg staar den Dag i Dag uden at blive benyttet. Men ogsaa denne Prøvelsestid vil faa en Ende, og den vil visseligen ikke skade det frie Menighedsliv.

Imidlertid bygges der en anden Frimenigheds-Kirke ved Haderslevfjord, og ogsaa dette Gudshus vil snart staa som et Vidnesbyrd om, at den danske Befolkning i den nordøstlige Del af Nordslesvig ogsaa har Evne og Villje til at afhjælpe den kirkelige Nødstilstand, som Magthaverne have fremkaldt i vor fra gammel Tid som kirkeligsindet bekendte lille Landsdel.

I Haderslev og Haderslev Omegn tiltog i de sidste Aar Trangen til at høre Guds Ord forkyndt i Modersmaalets rene Toner og af Mænd, der forstaa Folkets inderste Hjertelængsler, saa Præst og Menighed blive ét. Snart

enedes man da ogsaa om at hidkalde en Mand, om hvem man troede, at han i alle Maader nærmest kunde afhjælpe denne Trang. Man skrev til Amerika, til den der som Ordets ivrige Forkynder virkende Landsmand Pastor R. Thomsen, og Thomsen kom. Nu begyndte Pastor Thomsen at holde Gudstjeneste med en fri Menighed i private og offentlige Lokaler i Haderslev og Omegn, og Ønsket om at kunne samles med deres Fripræst i en rigtig Kirkebygning bredte sig blandt de mange, der sluttede sig til ham. Man begyndte med at samle frivillige Bidrag til for dem at kunne opføre et Gudshus, og disse Bidrag flød saa rigelig, at man snart kunde begynde med at bygge en Kirke, der om ikke længe vil staa færdig, til at tages i Brug, ligesom Bovlund Frikirke.

Det er dog ikke alene i disse Egne, hvor det frie Menighedsliv har gjort sig saa stærkt gældende, saa man begyndte med at bygge sig selv Kirker, at det nordslesvigske Folk føler den kirkelige Nødstilstand; nej, overalt mærker man denne Følelse, der vel paa mange Steder endnu er en Understrøm, men snart kan vise sig som en, ogsaa den store Masse med sig rivende aandelig Bevægelse.

Vore tysksindede Præster og deres Foresatte have i Almindelighed kun meget lidt Øje for, hvad der baader den af dem repræsenterede Statskirke bedst. Derfor sker der hos os Ting, der ere aldeles uforstaaelige for Folk, der ere af den Mening, at Kirkens Tjenere og al Øvrighed bør øve Fordragelighed og Mildhed i deres Optræden ligeoverfor dem, for hvis Skyld de ere til og som de ere satte til at lede og styre saaledes, at de vindes istedetfor at frastødes.

En ejendommelig Fremgangsmaade af de kirkelige

Myndigheder maatte Kirkeældste Callesen i Lerskov i Aabenraa Provsti lide under i 1895. Hans Datter var forlovet med en Mand, der er udtraadt af Statskirken og hører til en nordslesvigske Frimenighed. Da nu Bryllupet skulde staa, blev det holdt i Callesens Hjem, og en Frimenighedspræst forrettede Vielsen. Vore Frimenigheder høre, som bekendt, ligesom vore Statsmenigheder til den lutherske Kirke. Alligevel tog Stedets Statskirkepræst af denne Vielse i Callesens Hjem Anledning til, at erklære Callesen for uskikket til at være Kirkeældste i en Statskirkenighed, og Provstisynodeudvalget sluttete sig i sin Majoritet til Præsten. Callesen, en kirkeligsindet og i sit Sogn som overalt, hvor han er kendt, meget agtet og anset Mand, protesterede imod sin Afsættelse som Kirkeældste. Dette nyttede dog ikke, han fik intetsteds Medhold hos de kirkelige Myndigheder, endskøndt man ikke kunde fremføre andet imod ham, end at han havde vist Gæstfrihed mod sin Datter paa hendes Bryllupsdag. Er der Rimelighed for, at en saadan Fremgangsmaade vil gavne Statskirken og skade Frimenighederne? Den, der tror det, tager visseligen fejl.

Den nordslesvigske Presse ledes fremdeles af Mænd, der trofast kæmpe ved Befolkningens Side for Modersmaalets og Nationalitetens Bevarelse, altid staaende paa de udsatte Poster, saa Modstandernes Angreb særlig rette sig imod dem. Idelige Presseprocesser og Pengebøder, ja meget ofte Fængselsstraffe af længere Varighed var ogsaa i Aarene 1894 til 96 den Anerkendelse, vor Presses Repræsentanter fik af de preussiske Domstole for de frejdige Ord, de til enhver Tid lod lyde under Kampen.

Blandt Presseprocesserne i de sidstforløbne tre Aar

have to vakt særlig Opmærksomhed selv langt ud over Nordslesvigs Grænser. Den ene var Processen angaaende Anvendelsen af vor Landsdels gamle Navn Sønderjylland, og den anden var Processen angaaende Benyttelsen af den gamle danske Talemaade: „For en Ordens Skyld“.

Navnet Sønderjylland, der fra Arrilds Tid er bleven brugt for vor Landsdel, det gamle danske Kronland imellem Kongeaaen og Ejderen, som indtil vore Dage benyttedes Side om Side med Betegnelsen Hertugdømmet Slesvig, dette Navn er nu forbudt og maa ikke bruges af os Nordslesvigere, hverken i Skrift eller Tale. Mon der gives nogen Kulturstat udenfor Preussen, hvor et lignende Forbud eksisterer? Og mon Preusserne tro, at vi Nordslesvigere nu skulde glemme det gamle Navn Sønderjylland og forsømme at bringe til kommende Slægters Kundskab, at dette Navn er det historiske, det oprindelige Navn for Landet imellem Kongeaa og Ejder? Hvis saa er, da tage de visseligen Fejl.

Men de tage jo tidt fejl, og de toge ogsaa fejl, da de udlagte Talemaaden „For en Ordens Skyld“ som betydende: for at faa en Orden. En preussisk Amtsdommer havde givet den nævnte Talemaade denne Betydning, en Tolk ved en preussisk Landret paastod, at Amtsdommeren kunde have Ret, og et ikke navngivet Akademi (?) havde afgivet det Skøn: Ordene „for en Ordens Skyld“ betyde først og fremmest „der Ordnung wegen“, men kunne sproglig lige saa korrekt betyde „eines Ordens wegen“. Det nyttede ikke, at sagkyndige Mænd for Retten afgave den Erklæring, at det paaklagede Udtryk kun kan betyde „af Hensyn til Skik og Brug“; to Medarbejdere ved „Flensborg Avis“ bleve idømte Fængelsstraffe for at have benyttet

det nævnte Udtryk i en Meddelelse om en tysk Fest, fordi en tysk Amdsdommer følte sig fornærmet i Meddelelsen ved det nævnte Ord. Det hjalp heller ikke, at Præsidenten for det kongelige danske Videnskabernes Selskab i Kjøbenhavn, Julius Thomsen, at Professor i sammenlignende Sprogvidenskab ved Kjøbenhavns Universitet, Vilhelm Thomsen, at Professor i de nordiske Sprog ved Kjøbenhavn Universitet, Ludv. Wimmer, at daværende Rektor ved samme Universitet, Zeuthen, at en Række andre danske Autoriteter i sproglig Henseende udtalte sig bestemt for de anklagedes Forklaring af det benyttede Udtryk, og at over 2000 ansete nordslesvigske Mænd erklærede, at de vare villige til for Retten at bevidne, at man i Nordslesvig ikke forstod andet ved Ordet „For en Ordens Skyld“ end „af Hensyn til Skik og Brug“. De to Journalister maatte afsone de Fængselsstraffe, de vare blevne idømte paa Grundlag af et sprogligt Skøn, hvis Indhold var absolut falsk.

Den danske Presse er naturligvis ogsaa udsat for Angreb fra den tyske Presses Side, og da den sidstes Ledere og Medarbejdere her i Nordslesvig ikke netop kunne roses for at holde paa god Tone i deres Organer, saa er det ikke sjældent, at ogsaa grove personlige Fornærmelser fremkomme imod den danske Befolknings fremtrædende Mænd. Det er sket, at der er bleven rejst Klage af danske Mænd imod tyske Avisskrivere for personlige Fornærmelser, og de tyske Avisskrivere ere ogsaa adskillige Gange blevne idømte Pengebøder, ja, i et enkelt Tilfælde endog en ret betydelig Pengebøde. Men saa er det ogsaa sket adskillige Gange, at disse „Ritter von der traurigen Gestalt“ have ansøgt om Benaadning og have

opnaaet enten fuldstændig eller delvis Fritagelse for den idømte Straf. Og saadanne Herrers journalistiske Produktioner skulde virkelig betyde noget i en national Kamp som den, vi føre? Nej, og atter nej! det tyske Folk maatte jo tabe Agtelsen for sig selv, naar det vedblivende vilde lade sig føre bag Lyset af disse Lejesvende. Men Presseforholdene hos os belyses dog ogsaa af saadanne Udslag af tysk Kampmaade.

Ogsaa Udgiveren af „Sprogforeningens Almanak“, M. Andresen, paaførtes der en Presseproces for en Fortælling i Almanaken, men Straffen blev dog, efter hvad nordslesvigske Redaktører er vant til, ikke nogen betydeligere Fængselsstraf.

Blandt Forseelserne imod Lovene findes der i den preussiske Stat en ejendommelig Kategorie, der kaldes „grov Uorden“. I Nordslesvig er denne Kategorie i de sidste Aar hyppig bleven eftervist.

Da en nordslesvigsk Landmand om Aftenen paa Danmarks Konges Fødselsdag satte Lys i sine Vinduer, bemærkedes dette ogsaa af hans tysksindede Nabo. Denne Nabo blev senere, da Landmanden maatte møde for Retten, som anklaget for at have begaaet „grov Uorden“, tilkaldt som Vidne, og nu udsagde Tyskeren, at han hin Aften havde set Lys i den anklagedes Vinduer, at han havde ærgret sig derover og derpaa var gaaet i Seng. Dette naive Vidnesbyrd var et Bevis for, at den anklagede virkelig havde gjort sig skyldig i „grov Uorden“, og han blev idømt en Pengebøde. Men antage Preusserne, at Nordslesvigerne paa den Maade ville lære at glemme den danske Konges Fødselsdag, da tage de ogsaa her fejl.

Ogsaa Pressens Repræsentanter bleve i de sidste Aar

anklagede for at have gjort sig skyldige i „grov Uorden“, ligesom flere Privatfolk. Et Par af de sidste, fordi de havde udstillet Handelsvarer med Dannebrogspaner paa.

Fra Tid til anden, tilsyneladende altid med visse Mellemrum, udvistes der i de sidste Aar en Masse danske Undersaatter af Landet. Saaledes i den første Halvdel af 1894 over 100, og henimod Slutningen af samme Aar fik paa en Gang en Snes kongerisk-danske Mejerister, der havde Ansættelse ved større Mejerier i Nordslesvig, Befaling til at forlade Landet.

Berømte danske Skuespillere fra det kongelige Theater i København, der af en nordslesvigsk Theaterdirektør var engageret til at spille nogle Aftener i Haderslev, bleve strax ved deres Ankomst til nævnte By udviste af Landet, endskøndt Politiet havde faaet forelagt alle de Stykker, der agtedes opførte, og ikke havde haft noget at erindre imod dem. Men en preussisk Udvisningsordre forhindrede, at Befolkningen i nævnte By og Omegn eller noget andet Sted i Nordslesvig kom til at nyde en ualmindelig kunstnerisk Opførelse af Skuespil paa Modersmaalet, og de danske Kunstnere bleve, uden i mindste Maade at have forset sig inod Landets Love, expederede over Landets Grænse.

Fru Elfride Fibiger fra København blev det i 1896 forbudt, at holde et Foredrag i Haderslev om „Kvindens Betydning for Hjemmet“. Hun havde allerede averteret Foredraget, da hun iforvejen havde indhentet den haderslevske Borgermesters Tilladelse dertil, men saa kom der pludselig et afgørende Forbud, og det aldeles upolitiske Foredrag maatte aflyses.

Men ikke blot Skuespil og Foredrag af kongerigske

Mænd og Kvinder ere ikke tilladte i Nordslesvig, ikke engang dansk kunstnerisk Musik taales. Den berømte Violinistinde Frøken Frida Schytte fra København fik nemlig ikke Lov til at give Koncerter i Nordslesvig, hvorom hun havde ansøgt.

Naar de preussiske Myndigheder tro, at Nordslesvigerne paa den Maade kunne hindres i at søge Nydelsen af dansk Kunst, saa tage de fejl. Jo mere man udestænger dansk Kunst fra Nordslesvig paa den Maade, desmere søge Nordslesvigerne over Grænsen, for under en friere Luftning at forskaffe sig den højere Nydelse, Magthaverne her hjemme ikke vil tillade dem.

Sangen er altid bleven dyrket meget i Nordslesvig, og intetsteds kender man de danske Nationalsange saa godt som her. Smaa børn, Ynglinge og Jomfruer, Mænd og Kvinder indtil Oldingealderen kan de danske Nationalsange udenad fra første til sidste Vers. Sangen har tidt været Nordslesvigernes Tilflugt i den nationale Kamps mørkeste Dage, og naar den danske Nordslesviger hverken paa Thinge eller i det offentlige Liv turde udtale sine Følelser paa det ham saa kære Modersmaal, saa gav han Sorgen eller Glæden Luft i en til Stemningen passende dansk Sang, særlig i Selskaber og Forsamlinger. Allerede strax da Preusserne i 1864 besatte Landet, udkom der et Forbud imod Afsyngelsen af danske Sange af „ophidsende“ Indhold. Dette Forbud omfattede længe kun saadanne Sange, der kunne kaldes Krigs- og Kampsange, direkte rettede imod Tyskerne, men efterhaanden fandt Politiforvaltningerne og efter dem Domstolene paa, at henhøre alle mulige danske Nationalsange til de „ophidsende“ altsaa forbudte Sange, og i 1894 til 96 ere mange Nordslesvigerere blevne idømte undertiden betydelige Pengebøder, for at have sunget en

dansk Sang. Særlig fintfølelse ere Amtsførsterne og Politiet, der overvaage Foredrags- og offentlige Møder, og det er ikke sjældent, at der efter et saadant Møde er bleven mulkeret en halv Snes Mennesker, der vare tilstede ved Mødet og deltog i Afsyngelsen af en dansk Sang, som i over 30 Aar under preussisk Herredømme er bleven sunget de tusinde Gange, uden at maaske den samme Amtsførster eller samme Gensdarm har haft det mindste at indvende imod dens Afsyngelse. De preussiske Politikasser have i Aarene 1894, 95 og 96 slugt ikke ubetydelige Summer, der indkom som Pengebøder for Afsyngelsen af danske Sange; men alligevel kendes de danske Sange ligesaa godt nu som tidligere i Nordslesvig.

Ejendommeligt er det, at Domstolene i Almindelighed straffe de unge Nordslesvigere, der have tjent i den preussiske Armee, haardere end andre, naar de have været med til at synge danske Sange, der betegnes som „ophidsende“. Mange Tyskere forklare dette Særsyn dermed, at man af Mænd, der have baaret Pikkelhuen og aflagt Soldatereden, venter eller endog fordrer, at de skulle opgive deres danske Sindelag. Men de unge Nordslesvigere mener, at de, naar de har gjort deres Pligt som Soldater og atter ere komne hjem igjen, have Lov til at betragte sig som frie Borgere, der kunne fordre at blive behandlede som saadanne. Og denne naturlige Opfattelse af deres Stilling som frie Statsborgere opgive de ikke for nogle Pengebøders Skyld, ja ikke for haardere Straffe. De længes kun desmere efter Lejlighed til at kunne benytte sig af deres Ret til at bevise, at de trofast følge i Fædrenes Spor i Kampen for Bevarelsen af Modersmaal og Nationalitet. Thi de vide, at man venter af dem:

For de gamle, som faldt,
er der ny overalt.

De vil møde, hver Gang der bliver kaldt.

Tyskerne have i de sidste Aar arbejdet med Højtryk paa Nordslesvigs Fortrykning. Særlig have de gennem to Foreninger søgt at brede Tyskeriet, nemlig igennem „den tyske Forening for Nordslesvig“ og igennem Foreningen til Indkaldelse af tyske Nybyggere. I Spidsen for den første staar en indvandret Lærer, en født Brandenburger, og i Spidsen for den anden Forening staar en preussisk Amtsdommer. Det er betegnende for Tyskeriet i Nordslesvig, at Embedsmændene altid staa i Spidsen for det, og at disse Embedsmænd som oftest ere indvandrede Preussere, der mene, at de i en Haandevending kan gøre det af med Danskheden i Nordslesvig. Deres Stormløb i Treaaret 1894 til 96 imod dansk Sprog, dansk Nationalitet og dansk Kultur i Nordslesvig blev derfor ogsaa Hastværksarbejde og usselt ledet. Hertil kom, at den Mand, der stod i Spidsen for Regeringen i Slesvig, ligeoverfor Forholdene i Nordslesvig var slaaet med Blindhed. Baade han og de Organer, vore Magthavere raade over, lode sig lede af uduelige Hornblæsere, der i deres drengagtige Glæde over at være blevne antagne som Spillemand, holdt sig selv for store Strategikere og blæste Signaler efter eget Tykke. Derfor mislykkedes Stormløbet ogsaa over hele Linien, saa besindige og klartseende Tyskere have begyndt at advare imod at blive ved med denne Kampmaade.

„Frem i Tugt og Takt! Frem til Værk og Vagt!“
lød det imidlertid fra Række til Række i den nordslesvigske Folkehær. Støt og rolig stillede dens tre Hovedafdelinger: Vælgerforeningen, Sprogforeningen og Skoleforeningen sig

til Forsvarskamp paa Skandsen, mens Løsenet gik fra Mand til Mand:

„Hold din Tanke hed!
Virk og vær bered!“

Den nordslesvigske Vælgerforening havde imidlertid gode Dage, thi i Aarene 1894 til 96 faldt der ingen større Valg, saasom almindelige Rigsdags- og Landdagsvalg. Kun et Suppleringsvalg til Landdagen for 2den Kreds fandt Sted, og ved dette holdt de danske Valgmænd fuldt ud Pladsen. Istedetfor den ved Døden afgaaede Landdagsmand Hans Lassen valgtes Udgiveren af det danske Dagblad „Hejmdal“ og Medudgiver af „Sønderjydske Aarbøger“, H. P. Hanssen-Nørremølle i Aabenraa til Repræsentant for 2den slesvigske Valgkreds til den preussiske Landdag. Som født i Sundeved af en anset dansk Familie, og som Vælgerforeningens mangeaarige anerkendt dygtige Sekretær, havde Befolkningen i Sundeved og paa Als, ja i hele 2den Valgkreds til den preussiske Landdag længe udset ham for en Førerpost. Nu gaves der Lejlighed til at vise ham den fortjente Tillid, og fuldtallig mødte alle danske Valgmænd i Kredsen og kaarede ham enstemmig til Landdagsmand. — Vælgerforeningen lod dog afholde en hel Del politiske Møder i de forskellige Egne af Nordslesvig, og disse Møder vare alle meget godt besøgte, flere endda overmaade godt, og Stemningen var paa dem alle frejdig og løftende.

Sprogforeningen eller rettere „Foreningen til det danske Sprogs Bevarelse i Nordslesvig“ arbejdede ogsaa i de sidstforløbne 3 Aar med stor Velsignelse. Den arbejder som bekendt for sin Opgave navnlig ved Udbredelsen af god dansk Læsning. Bogsamlinger holdes, eventuelt oprettes i ethvert Sogn i Nordslesvig, hvor der findes en patriotisk

Mand, der uden Vederlag paatager sig at give Samlingen Husly og at udlaane Bøgerne. I enkelte større Sogne findes endog to Bogsamlinger, og i Gennemsnit benyttes disse Bogsamlinger særdeles flittig baade af Unge og Gamle. Børnebøger og Billedværker, historiske og geografiske Lære- og Læsebøger og Kort uddeltes som Foræringer og Præmier i tusindvis, et Børneblad og en Almanak, særlig skrevet for Nordslesvig, udgaves, den sidste i mange tusinde Exemplarer.

Og saa den tredje store Folkehærafdeling: „Den nordslesvigske Skoleforening“. Den sendte aarlig hundreder af konfirmerede Drengene og Piger, hvis Forældre enten slet ikke eller kun meget daarlig selv havde Raad dertil, paa danske Fortsættelses- og Højskoler, for at de der kunde indhente det, der var bleven forsømt i de preussiske Statsskoler. Denne Forenings Virksomhed er af umaadelig Betydning for den opvoxende Ungdom, de kommende Slægter og for den nordslesvigske Befolknings Fremtid i det Hele taget. Det nytter ikke, at Preusserne sige: vi have Skolen og med den Fremtiden. Den preussiske Folkeskole er altfor meget en „Underofficersskole“, Korporalstokken mærkes for tydelig i den, og den arbejder med „paabudte Overbevisninger“. Men disse paabudte Overbevisninger holde ikke i Fremtiden, de bære ingen Spirekraft i sig og fæstne sig ikke i Barnesjælen. Det rette Livssalt for Ungdommens Opdragelse mangler. En paa uomtvistelige historiske Sandheder, paa Aandsfrihed og Selvbestemmelse og paa Kristendommens ikke med Statsinteresser blandede ophøjede Grundsætninger hvilende Undervisning, er ikke det fremtrædende Kendemærke for den preussiske Statsskole. Hvad Under da, at de

nordslesvigske Elever fra de danske Fortsættelses- og Højskoler vender hjem med et ganske andet og frejdigt Syn paa Livet, baade Folke- og Aandslivet! Og at ikke blot velhavende Forældres Børn skulle nyde dette Gode, men at ogsaa mangfoldige Børn af mindre velstillede og fattige Forældre kunne faa Del deri, det arbejder den nordslesvigske Skoleforening for. ·

Derfor synger den danske Nordslesviger ogsaa med den danske Sanger:

„Vi ser vor Fremtid fast imod,
om ogsaa den er graa,
med Trøst, fordi vor Sag er god,
men tyst, for vi er faa.
 Selv om Haabet veg,
 ingen Sagen sveg,
ej er retfærdig Mand om Kinden bleg.“